

Ser forts per poder estimar. Educar la fortalesa en l'àmbit familiar

Javier Vidal-Quadras Trías de Bes

Advocat i escriptor

Parlar de fortalesa és parlar de llibertat, de llibertat per estimar, per fer el bé. Així ho expressa Carles Cardona: «El bé em resulta ardu i difícil, i m'exigeix renunciar a algun bé plaent. Per això, l'apetència del que és plaent i la tendència a fugir del que és dolorós són condicions que he de superar, dificultats per a l'ús de la llibertat que lliurement he de vèncer. Quan se superen aquests dos obstacles s'ordenen, respectivament, la temprança i la fortalesa, que sotmeten allò plaent i allò altre dolorós a la veritat i, per això, a la generositat de l'amor electiu, de l'amor que es dona en bé de l'altre».¹

Foto: Shutterstock/ Monkey Business Images.

Aquest és el marc adequat de la fortalesa: la tendència al bé, al més gran bé possible. També per fer el mal amb eficàcia és necessària una mena de fortalesa, encara que en aquest cas, com que no està informada per l'amor, deixa de ser virtut. Per això s'ha pogut afirmar que la fortalesa és la virtut dels enamorats, dels *cavallers errants*, segons feliç expressió de José Antonio Galera².

EDUCAR EN VIRTUTS ESPECÍFIQUES

L'amor no és tasca per a aficionats. Estimar bé exigeix preparació i entrenament. Exigeix virtuts que enforteixin la llibertat. Com afirma Tomàs Melendo: «La persona que no ha fet operativa la seva llibertat, estenent l'imperi de la voluntat i de l'enteniment a la resta de les seves facultats i potències, la persona dominada per les passions, per l'ambient, pels vaivens d'un humor incontrolat, aquesta persona, si no lluita per dominar-se, és incapaç d'estimar».³

L'educació de la fortalesa en nosaltres i en els nostres fills és tasca de tota una vida i s'estén a totes les àrees de la nostra existència. En aquest article, necessàriament insuficient, n'abordaré algunes facetes, posant especial èmfasi en l'àmbit familiar.

Amor i autoestima

La fortalesa descansa sobre la seguretat en un mateix. I la millor manera de transmetre seguretat als nostres fills rau en la certesa del nostre amor.

Els nostres fills, cada un d'ells, han de sentir, no només saber, que són la persona més important per als pares i que el nostre respecte i amor de pares mai està en joc. Un bon pare o mare hauria de poder dir a cada un dels fills: "Sempre t'estimaré, passi el que passi i facis el que facis". Com aquella mare que, en plena i duríssima adolescència d'un fill, davant les contínues agressions verbals, menyspreus i faltes de respecte, li contestava sovint: "pots tractar-me com un drap brut, però no aconseguiràs mai que deixi d'estimar-te... i, per això, per ajudar-te, et continuaré exigint". Naturalment, el fill no arribava a comprendre el significat profund d'aquestes paraules, però un missatge li quedava gravat: la meua mare m'estima malgrat tot plegat.

Ara bé, des del nostre amor de pares, hem de portar-los cap a l'aprovació de si mateixos perquè assoleixin la seguretat que els ajudarà a ser forts en les seves determinacions. Arriba un moment en el desenvolupament evolutiu dels fills en què l'aprovació paterna es revela insuficient. Necessiten també estar segurs de si mateixos. El nostre paper serà llavors anar substituint el *jo* pel *tu*. No li diguis: "estic molt orgullosa perquè no has caigut en la provocació del teu germà". En lloc d'això, digues-li: "has d'estar molt orgullós per no haver caigut en la provocació del teu germà". Actuant d'aquesta manera, aconseguiràs que es mogui pels seus propis objectius i opinions, no pel que pensin els altres d'ell⁴.

Ordre d'eficàcia en els factors educatius

Romano Guardini establia el següent ordre d'eficàcia en els factors educatius: el primer, *com és l'educador*; el segon, *què fa*; el tercer, *què diu*. Els nostres fills, de petits, copien el que fem, però molt aviat acaben veient el que som.

Quants pares han adquirit o millorat en l'exercici de determinades virtuts gràcies als fills. A la tessitura d'educar-los bé sempre emergeix la necessitat de ser un bon exemple. No un exemple perfecte, que pot generar rebuig, sinó un exemple que lluita per superar-se. Tot s'enganxa com per osmosi. Els pares que es concedeixen *capritxos* sense motiu, sigui en el menjar, en els mitjans materials, en les aficions, etc., difícilment poden després demanar als fills que controlin les seves apetències.

No es tracta d'establir un règim espartà en la família, sinó d'aconseguir un adequat equilibri. La celebració i la festa són importants en la família, però no necessàriament ni sempre han de suposar despesa i obsequi.

Realitat

El primer que els nostres fills han d'aprendre és que les coses són com són i no s'adapten sempre al seu capritx, que existeix una realitat fora d'ells que té la seva pròpia entitat que cal respectar, que els altres existeixen i són com són, veritablement altres, resistents, reals i diferents a un mateix. En termes més pràctics: que si tenen un problema que poden resoldre ells, no el resollem nosaltres; si s'embussen amb el tricicle, ens limitem a veure com es desencallen; si s'obliden de l'entrepà, no els el portem a l'escola; si se'n van sense jersei, passen fred; si arriben tard, no juguen el partit i no truquem a l'entrenador per excusar-los; si no treballen a certa edat, tenen pocs diners; si l'avi és a la clínica o necessita companyia, es modifiquen els plans personals perquè se li va a fer companyia quan a ell li convé, no quan ens va bé a nosaltres.

El primer que els nostres fills han d'aprendre és que les coses són com són i no s'adapten sempre al seu capritx, que existeix una realitat fora d'ells que té la seva pròpia entitat que cal respectar.

Crec que s'entén el missatge, és molt senzill d'expressar: "fill, filla, tu no ets el melic del món".

La vida és dura

En el seu llibre *Adam's Return: The Five Promises of Male Initiation (El retorn d'Adam: les cinc promeses de la iniciació masculina)*, Richard Rohr parla dels cinc missatges que convé transmetre als nostres fills quan accedeixen a la vida adulta:

1. La vida és dura.
2. Tu no ets tan important com penses.
3. La teva vida no va sobre tu.
4. Tu no la controles.
5. Has de morir.

EDUCAR EN VIRTUTS ESPECÍFIQUES

La seqüència podria sonar semblant a això: *La vida és dura*, fill, però tu l'has de viure sense timideses ni apocaments, oblidant-te de tu mateix i dedicant-te als altres perquè *tu no ets tan important com penses* i els plors i rebequeries de la teva infància ja no tenen aquest poder taumatúrgic de generar sempre una resposta satisfactòria i consoladora dels qui t'envolten. És hora també que aprenguis que la teva vida no va sobre tu, ja que, encara que et costi de creure, si segueixes entestat a ser el centre de gravetat de la

Un dia t'adonaràs que tu no controles la teva vida perquè la teva vida està feta dels altres més que de tu mateix.

teva vida, acabaràs sent un pobre desgraciat que només es tindrà a si mateix com a meta i tornaràs un cop i un altre al punt de partida. I és que un dia t'adonaràs que *tu no controles la teva vida* perquè la teva vida està feta dels altres més que de tu mateix; tot i que, a mesura que avancin els anys i compreguis que no només es mor la gent, sinó que *tu també et moriràs*, comprendràs que l'ésser humà no té totes les respostes i acabaràs buscant a Aquell que et va crear i t'espera a la fi dels teus dies.

Fortalesa: resistir i emprendre

Tradicionalment, s'han distingit dos actes propis de la fortaleza: resistir i atacar. Ara bé, segons afirma Josef Pieper, "l'acte més propi de la fortaleza, *l'actus principalior*, no és atacar sinó resistir".⁵

a) Resistir: Autocontrol i espera

La resistència implica autocontrol. Cada vegada que els nostres fills *s'aguanten les ganes* de prendre les postres abans de sopar, d'insultar un company que l'ha ofès o de jugar a l'ordinador quan no toca estan desenvolupant aquesta capacitat. La nostra tasca com a pares consisteix a motivar-los a fer-ho i descobrir les situacions en què el fill supera la temptació, per fer-li-ho saber⁶. Els ajuda comprovar que ho hem vist i reconeixem l'esforç que han fet. L'esforç, insisteixo, no el resultat.

És molt important que, com a pares, ens convencem que l'educació de la fortaleza es mesura per l'esforç, no pel resultat, de manera que, si el nostre fill ha decidit quedar-se a estudiar l'examen de l'endemà en lloc de sortir, aquí hi ha un esforç que cal valorar, encara que després suspengui.

En aquesta àrea, el nostre model de conducta és un clar referent per als nostres fills, que tendiran a replicar patrons paternes. De vegades, reaccions nostres que no tenim ben identificades poden constituir una perillosa guia per als nostres fills: compres compulsives, reaccions agressives davant algú que es cola en una cua o ens avança a la carretera, enuig desproporcionat davant contrarietats, queixes injustificades o excessives, manques de

L'espera és una forma d'educar l'autodomini.
Foto: Shutterstock/ 4 PM Production.

puntualitat en els plans familiars, actitud selectiva i capritxosa amb el menjar..

Una derivada interessant de l'autocontrol és l'espera. S'ha dit per activa i per passiva que vivim en la societat de la immediatesa. Gairebé totes les coses materials les podem obtenir a l'instant. I és una gran temptació traslladar aquesta dinàmica a l'àmbit espiritual. Però l'amor, l'amistat, la unió, la cooperació, el desenvolupament de la personalitat... són tasques que requereixen temps.

És normal que qualsevol nen pretengui aconseguir-ho tot a l'instant. L'única manera d'educar en l'espera consisteix, precisament, a fer-los esperar.

El nostre fill ha d'acostumar-se a *sortir de si*, però no serà capaç de fer-ho si no n'hi ensenyem. Si qualsevol desig seu es transforma en una ordre que desplaça tota altra activitat, interès o realitat que ens ocupi en aquell moment, viurà en una utopia generada a cop de desig.

Des de molt petits han d'aprendre a esperar, entenent el perquè. "Ara no puc atendre't,estic amb els oncles. Després m'ho expliques". "No, fill, ara no toca menjar. Ho farem a l'hora de sopar". "Ara és el torn del teu germà. Després et toca a tu".

b) Escometre: Autonomia i exigència

La resistència és, dèiem, l'acte principal de la fortaleza, però perquè

EDUCAR EN VIRTUTS ESPECÍFIQUES

aquesta sigui completa cal complementar-la amb el seu altre acte característic: l'atac, la connexió de servei.

Josef Pieper explica que aquest aspecte de la virtut de la fortalesa, que té una relació directa amb la ira com a passió orientada al bé, s'ha fet gairebé incompreensible per a la societat actual. I, no obstant això, sense ira no es poden aconseguir els grans ideals de què parlàvem al principi, ni corregir les grans injustícies. Tomàs d'Aquino ho expressava sense embuts: “abalançar-se contra el mal és propi de la ira, i d'aquí que aquesta pugui entrar en immediata cooperació amb la fortalesa”.⁷

Sortir en defensa d'un amic davant els menyspreus del grup de matons de la classe, apartar un company del mal imminent de consumir droga, posar de manifest una injustícia davant tota la classe, aixecar-se i anar-se'n com a protesta per una murmuració són actes que requereixen del concurs de la virtut de la fortalesa en la seva versió d'atac.

Es tracta, en primer lloc, de despertar en ells la passió pels grans ideals, la justícia, la igualtat, la llibertat... i entrenar-los per aconseguir-ho. Formar-los perquè siguin capaços de voler canviar el món i s'hi lliurin amb totes les seves forces i sense por del fracàs.

De nou, el nostre exemple es torna imprescindible. Veure els pares dedicar-se als altres, a un voluntariat que els obri nous horitzons i els col·loqui més enllà de la mediocritat d'una vida aburgesada és la millor manera de consolidar aquest aspecte de la virtut. Si nosaltres anem per davant, costarà menys comprometre'ls després a ells en aquestes mateixes activitats orientades als altres.

Aquesta fita requereix iniciativa i perseverança. La primera es pot facilitar oferint als nostres fills àmbits d'autonomia i decisió des de molt petits, deixant un marge a la seva iniciativa personal abans de resoldre'ls els problemes, no donant-los ordres tancades sinó demanant-los compromís i comptes del que ells mateixos han decidit, ja sigui l'hora de llevar-se o l'esport que volen practicar.

Precisament, l'esport o les activitats que exigeixen superació personal i constància en la seva pràctica constitueixen el millor terreny per al desenvolupament de la perseverança. Encara que existeixen molts altres detalls de l'educació en el dia a dia que ajuden a assentar aquesta energia: aixecar-se aviat i a una hora fixa, exigir el compliment dels petits encàrrecs o obligacions familiars, afrontar les inclemències del temps sense queixa.

També el joc és un àmbit privilegiat per a l'educació de la fortalesa. Saber perdre i saber guanyar amb esportivitat, no abandonar quan no es veuen

possibilitats de guanyar, no enfonsar-se en la derrota, donar-li la relativa importància que té.

Sense la virtut de la fortalesa la batalla de la dependència i addicció tecnològica està perduda. Com sabem bé els pares, no n'hi ha prou amb la resistència per no caure en la temptació de submergir-se en els jocs de les múltiples pantalles que ens envolten, sinó que és molt necessària l'autonomia i iniciativa per deixar-ho quan correspon. El nostre fill ha de ser conscient que aquesta és una batalla desigual en què ell es troba en franc desavantatge i gairebé inerme enfront de la poderosa indústria de l'oci tecnològic, i nosaltres som aquí per sortir en ajuda seva, que de vegades consistirà, simplement, a retirar-li la pantalla, si observem que ell no és capaç de dominar-la i abandonar-la quan correspon. “Fill, això és una batalla; si veiem que vas perdent, acudirem en ajuda teva... retirant-te el mòbil”.

Sense la virtut de la fortalesa la batalla de la dependència i addicció tecnològica està perduda. Com sabem bé els pares, no n'hi ha prou amb la resistència sinó que és molt necessària l'autonomia i iniciativa per deixar-ho quan correspon.

Ara bé, per emprendre el bé cal abans haver après a distingir-lo. La nostra tasca com a pares consisteix aquí a mostrar-los, tant –i preferentment– el bé aliè com el bé propi: cridar-los l'atenció sobre les necessitats d'un germà, d'un familiar o d'un sector de la societat, insinuar-los una àrea de millora personal o l'existència d'algun problema que ells poden resoldre.

Normes i encàrrecs

No hi ha dubte que una bona i estructurada organització familiar i domèstica facilita el desenvolupament d'aquesta virtut. Els nostres fills han de ser conscients que a casa es viu segons unes normes i un estil familiar propis que no estan posats per fastiguejar a ningú, sinó per facilitar la convivència i el creixement com a família i com a persones.

Les normes haurien de ser poques, clares, conegudes i exigibles. Els pares hi han de ser conseqüents, quedant-hi subjectes igual que la resta, i han d'assegurar-se que tots les coneixen. Aconseguida certa edat, cal decidir-ne algunes entre tots.

El nostre fill no té només la responsabilitat d'estudiar i treure bones notes. Viu en una família i en una llar i s'ha de sentir corresponsable de totes les tasques domèstiques. Si té un encàrrec, ha de ser conscient que la resta de la família en depèn: si no porta el pa, ningú pot esmorzar; si no buida el rentaplats, no es pot sopar.

EDUCAR EN VIRTUTS ESPECÍFIQUES

La nostra responsabilitat com a pares rau aquí a encertar i encomanar-los tasques adequades a la seva edat, d'una banda, i a exigir-ne el compliment, per una altra, que gairebé sempre és més difícil que fer-ho nosaltres mateixos.

Bernabé Tierno, citant Emerson, aconsella acoblar la fortalesa amb la joia: “la fortalesa és inseparable de la joia, ja que la persistència en l'acció genera una espècie d'endorfines psíquiques que, d'una banda, s'equilibren i proporcionen pau i serenitat d'esperit, i, de l'altra, produeixen eufòria, alegria i entusiasme”.⁸

Qui no ha experimentat la satisfacció de la feina ben feta o, fins i tot, del mer esforç per superar-se? I, més enllà de la satisfacció, la fortalesa ha de revestir-se de bon humor. No es tracta de desenvolupar competències fredes i perfectes que serveixin a una finalitat determinada. La vida és fracàs i èxit, caiguda i elevació.

El sentit de l'humor, saber relativitzar els problemes, riure's d'un mateix, d'un error o d'una debilitat, acceptar-la amb esportivitat per intentar superar-la són actituds molt necessàries si volem que els fills siguin alegres i *descomplicats*.

Acabo tal com he començat. Educar en la fortalesa és educar per ser lliure..., però ser lliure per estimar, és a dir, per ser persona.

¹ Cardona, Carlos, *Ética del quehacer educativo*, Ediciones Rialp, S.A., Madrid, 1990, pàg. 102.

² Cfr. Isaacs, David, *La educación de las virtudes humanas y su educación*, Eunsa, Pamplona, 2000, pàg. 65.

³ Melendo, Tomás, *Ocho lecciones sobre el amor humano*, Instituto de Ciencias para la Familia, Rialp, Madrid, 1992, pàg. 28 *in fine*.

⁴ Cfr. La Web para ser mejores padres: “14 reglas de oro para educar a tu hijo con reciedumbre”: <http://www.solohijos.com/web/14-reglas-de-oro-para-educar-a-tu-hijo-con-fortaleza/>

⁵ Pieper, Josef. *Las virtudes fundamentales*, Ediciones Rialp, S.A., Madrid, 1998, pàg. 199 *in fine*.

⁶ <http://www.solohijos.com/web/14-reglas-de-oro-para-educar-a-tu-hijo-con-fortaleza/>

⁷ *Summa Teològica*, II-II, q. 123, a. 10, ad 3.

⁸ <https://mibebeyyo.elmundo.es/ninos/salud-bienestar/psicologia-infantil/principios-educar-fortaleza-1845>